

ÉLELMISZER-BIZTONSÁG: TERMŐFÖLDTŐL AZ ASZTALIG – ÉS MÉG AZON IS TÚL

Prof. Székács András (az MTA doktora) tudományos tanácsadót, az EFSA Igazgatótanácsának tagját kérdeztük többek között az élelmiszer-biztonsági kockázatokról és a növényvédőszer-maradéktól való mentességről.

SZERZŐ: DR. TAKÁCS ESZTER

Mi az Európai Élelmiszerbiztonsági Hivatal feladata, azon belül is az Igazgatótanács szerepe, amelynek Ön is tagja?

Az Európai Unióban az Európai Bizottság (EB) 44 ügynökséget működtet, amelyeknek feladata, hogy segítsék az EB-t döntéshozatali feladatai megoldásában és a jogi szabályozás érvényre juttatásában, a közbiztonságtól a szabadságjogokon át az igazságszolgáltatási és pénzügyi rendszerek felügyeletén keresztül az üzleti élet és az innovációk szabályozásáig, valamint az EU-tagországok polgárai közjólétének biztosításáig. Az ügynökségek mindegyike – egyebek között – kockázatelemzési, elsősorban kockázatbecslési és kockázat-közlési feladatokat lát el, vagyis tudományos bizonyítékon alapuló értékelésben azonosítja és jellemzi az egyes veszélyforrásokat és az azoknak való kitettség várható mértékét. Az értékelésről tájékoztatja az EB-t, valamint a tudományos és szakmai szervezeteket és a közvéleményt. A kockázatkezelés az EB feladata, amely meghozza határozatait, irányelveit és utasításait.

Bár utolsóként említettem, de különösen fontos feladat a közjólét, a környezet- és közegészség biztosítása, amelynek kulcsszereplője – 8 másik ügynökség mellett – az Európai Élelmiszerbiztonsági Hivatal (EFSA), az Európai Vegyianyag Ügynökség (ECHA) és az Európai Gyógyszerügynökség (EMA). Az EFSA alapvető feladata – 2002. évi megalapítása

óta – azt biztosítani, hogy az EU-ban forgalmazott élelmiszerek és takarmányok megfeleljenek az élelmiszer- és környezetbiztonság, az élelmiszer-higiéncia, valamint az állategészségügy és -jólét biztosítására hozott jogszabályoknak. Kevésbé hivatalos nyelven fogalmazva, hogy élelmiszereink (növényi és állati eredetűek egyaránt) biztonságosak legyenek, egészségünkre és a környezet egészségére ne jelentsenek meg nem engedett kockázatot.

A tudományos bizottságból és 10 tudományos testületből felépülő EFSA működését az Igazgatótanács irányítja, amely az EFSA ügyvezető igazgatója számára fogalmazza meg álláspontját. Az Igazgatótanács tagjai nem kormánydelegáltak, hanem kormányzatok, tudományos és szakmai szervezetek vagy gazdasági ágazatok által nyilvános pályázati rendszerben kiválasztott független tagjai, illetve az ipar és a fogyasztóvédelem, valamint az EB képviselői. Magam 2014 óta vagyok az Igazgatótanács tagja.

Milyen élelmiszer-biztonsági kockázatokkal számolhatunk hazánkban?

Élelmiszereinkben különféle veszélyeket hordozó szennyezők jelenhetnek meg, amelyek – előfordulási gyakoriságuk sorrendjében – lehetnek kórokozó mikroorganizmusok, az élelmiszerekben megtelepedő gombák, mikroorganizmusok által termelt mikotoxinok, a mezőgazdasági termelésben

alkalmazott növényvédő szerek maradékai, toxikus nehézfémek, biológiai és ipari szennyezők, idegen anyagok és allergének, valamint egy sor, egyebek között élelmiszer-hamisításból vagy helytelen technológiából származó szennyező, illetve a jelölésen fel nem tüntetett összetevő. Hazánkban is a patogén mikroorganizmusok, a mikotoxinok, és a növényvédőszer-maradékok jelentik a legfőbb élelmiszer-biztonsági kockázatot, de ezek előfordulása szerencsére eseti, és fennakad a hazai élelmiszer-biztonsági hatóság vagy az EU Élelmiszer- és Takarmánybiztonsági Gyorsriasztási Rendszer (RASFF) vizsgálatain.

Hogyan változhat ez a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (TTIP) létrejötte után?

Amennyiben a TTIP-et az EU elfogadja, és megköti az Amerikai Egyesült Államokkal, az azt jelenti, hogy az áruforgalom szabályozását nemcsak EU-szinten, hanem az EU és az USA között is össze kell hangolni. Az élelmiszer-biztonság terén ez például az egyes szennyezőkre megállapított határértékekben hozhat változást, hiszen ha létrejön, a TTIP-en belül nemcsak az EU-ügynökségek, de az Egyesült Államok kormányügynökségeinek álláspontját is figyelembe kell venni. Az EU szabályozási rendszere alapvetően szigorúbb – elsősorban az elővigyázatosság elvének alkalmazása miatt – az olyan technológiák esetén, ahol a tudományos értékelés – egyelőre – nem teszi lehetővé, hogy a kockázatot kellő biztonsággal meghatározzuk. Az USA sok esetben engedékenyebb határértékeket fogalmaz meg egyes növényvédőszer-maradékokra, és csak most kezdi bevezetni az élelmiszerekben a GMO-tartalom kötelező feltüntetését.

Mi az EFSA feladata a növényvédő szerek biztonságos használatát illetően? Hogyan történik az EU-s és tagállami szabályozás?

A növényvédő szerek engedélyezése az EU-ban – egyedi módon – kettős szinten történik: a hatóanyagokat az EU, az egyes készítményeket a tagállamok engedélyezik. Az EFSA feladata, hogy a növényvédő szerek hatóanyagaival kapcsolatos élelmiszer-biztonsági kockázatokról független, tudományos szakvéleményt nyújtson. A készítmények engedélyezését az adott állam élelmiszer-biztonsági hatósága – Magyarországon a NÉBIH – végzi. Nagyon fontos, hogy a hatósági határérték nemcsak az egészségügyi kockázatokat hivatott

kiszűrni, de a környezetbiztonságot is szem előtt tartja. Vagyis a kockázat a „termőföldtől az asztalig” elv alapján a teljes élelmiszerláncra vonatkozik, a természetéstől (pl. növényvédőszer-használat) a fogyasztóig, sőt tovább, a hulladékfeldolgozásig. Bizonyos korlátozások (növényvédő szerek vagy összetevőik visszavonása, illetve például a *MON 810* GM kukorica köztermesztési moratóriuma) kifejezetten környezetbiztonsági indíttatásúak. A szabályozás része nemcsak az engedélyezés, hanem a hatósági határértékek megállapítása is, amelyek fölött növényvédőszer-maradék az élelmiszertermékekben nem fordulhat elő.

Mit jelent az, ha egy élelmiszertermék növényvédőszer-maradéktól mentes?

A növényvédőszermaradék-mentesség fogalmáról sajnos többféle értelmezés is előfordul a közvéleményben. Az *a priori* definíció azt jelentené, hogy az adott terményben, termékben a vegyszermaradék egyáltalán nem (értsd: egyetlen molekulányi mennyiségben sem) fordul elő. Ez persze teljességgel elméleti meghatározás lenne, hiszen egyetlen (vagy néhány) molekulányi mennyiséget aligha lehet meghatározni. Így *analitikai kémiai* értelemben a mentesség azt jelenti, hogy az adott anyag nincs jelen a mérési módszerünk kimutatási határa fölötti (vagyis meghatározható) mennyiségben. Az *élelmiszer-biztonsági hatósági* definíció pedig azt jelenti, hogy az adott növényvédőszer-maradék nincs az arra meghatározott élelmiszer-biztonsági és egészségügyi határérték fölötti mennyiségben jelen. Vagyis bizonyos mennyiségű (határérték alatti) növényvédőszer-maradék megengedett. Hozzá kell tenni, hogy a határérték fölötti előfordulás sem jelent feltétlenül egészségügyi kockázatot, hiszen a határértéket jelentős (többnyire százszoros) biztonsági tényező figyelembevételével állapítják meg.

Az EU tagállamait tekintve milyen Magyarország élelmiszer-biztonsága?

Magyarország megítélése a RASFF adatai tükrében igen kedvező: 31 ország (a társult országokkal együtt) között a vezető első negyedben állunk az adott országból származó élelmiszerekben talált, meg nem engedett szennyezettség ritka előfordulását tekintve, míg kiemelkedő gyakorisággal – sorrendben – Olaszország, Németország, az Egyesült Királyság, Spanyolország, Hollandia fordul elő.